

פרשת שמות

עמלה של תורה

בפרשתנו התורה מספרת על השיעבוד הקשה שבו שעבדו המצרים את עם ישראל, כמו שכתוב: "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה" (שמות א, יד).

בכל זאת לימדנו רבותינו במדרש (שמו"ר ה, טז) שמבין כל שבטי ישראל אשר נשתעבדו תחת יד פרעה בפרך, היה שבט אחד אשר לא נשתעבד כלל בשיעבוד מצרים - שבט לוי. וזכו לכך משום שהחזיקו בלימוד התורה בכל כוחם, ויגעו בה ללא הרף, שלא כשאר שבטי ישראל אשר אחר מות אבותיהם הראשונים, בני יעקב, רפו ידיהם מן התורה.

ובעוד שבשאר עם ישראל התקיים הפסוק "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה" כפשוטו, בשבט לוי התקיים הדבר בלימוד התורה: "וימררו את חייהם בעבודה קשה" - זו קושיא, שתדובע לכ תא, אתיירב הז - "הדשב הדובע לכבו", הכלה ובל הז - "סינבלבו", רמוחו לק הז - "רמוחב" אשר עבדו בהם בפרך - זה תיקו (ראה זוה"ק פר' בהעלותך קנג, א).

וכתב הרמב"ן (פרשתנו ה, ד ד"ה לכו לסבלותיכם) וז"ל: "ומנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם. ולכן הניח להם פרעה שבט לוי שהיו חכמיהם וזקניהם, והכל סיבה מאת ה'". וכוונת הרמב"ן היא שעצם הבנה זו שהיתה לפרעה שיש להניח לעם ישראל שיהיו להם זקנים וחכמים וכו' זוהי רק סיבה מאת ה' כדי לשחרר את בני לוי מעול השיעבוד על מנת שימשיכו לעמול בתורה.

אלא שלכאורה צריך ביאור: הרי הקב"ה אמר לאברהם אבינו בברית בן הבתרים "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה" (בראשית טו, יג) ומשמע בפשטות שנגזר על עם ישראל גזירה מוחלטת של "ועבדום ועינו אותם" ללא כל אפשרות של פטור, וכיצד אם כן נפטרו מכך בני לוי?

וניתן ליישב זאת על פי דברי הפוסקים (ראה שו"ת רב פעלים ח"א חאו"ח סי' יא) שבכל מקום במקרא שיש את הטעמים אתנחתא או זקף קטון הרי זה נחשב כסוף פסוק. ומכיון שתחת תיבת "להם" שבפסוק קוספה רשמהו, קוספה שם מיתסמש וליאכ הז ירה ונטק פקז ונשי "מהל אל פראב פערז היהי רג יכ" ומצע ינפב קוספכ אוה ירה "סתוא וניעו מודבעו".

לפי זה יש לפרש שבמשמעות הגזירה של ה' בברית בן הבתרים ישנן שני אופנים: האופן הראשון הוא "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם", ובזה גופא שהם גולים אל ארץ זרה הם יוצאים ידי חובת גזירת הגלות. והאופן השני הוא "ועבדום ועינו אותם", ולא יהיה די בעצם היותם בארץ לא להם. והדבר תלוי במצבם הרוחני של עם ישראל: אם יעסקו בתורה כראוי, יצאו ידי חובת הגזירה בעצם היותם גולים מארצם. ואם לא יעסקו בתורה, לא יהיה די בעצם גלותם מארצם אלא יצטרכו גם שעבוד ועינוי. ועל כן בני שאר השבטים שפרקו מעליהם את עול התורה הוזקקו לשעבוד תחת יד פרעה, ואילו בני שבט לוי שאחזו בתורה בכל כוחם יצאו ידי חובת הגלות בעצם היותם בארץ לא להם.

ובאמת לא רק על גלות מצרים אמורים הדברים, כי אם גם על שאר הגלויות, ואם יזכה האדם לעמוד בתורה הקדושה יוכל לצאת ידי חובת הגלות בעצם צערו על כך שבית מקדשנו חרב, ודי לו בזה. אך אם ירפו ידיו של האדם מן התורה הקדושה יצטרך חלילה לעבור גם צער ושיעבוד.

וזהו שאמרו חז"ל (אבות ג, ה) "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ". ומוסיף על כך באבות דרבי נתן (פרק כ) "כל הנותן דברי תורה על ליבו מבטלין ממנו הרהורי חרב, הרהורי רעב, הרהורי שטות, הרהורי זנות, הרהורי יצר הרע, הרהורי אשת איש, הרהורי דברים בטלים, הרהורי עול בשר ודם".

וזכור נא לשונו המתוקה של הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל): "ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את ה', לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים... לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל, ולא נוחלין, ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל ה'... והוא ברוך הוא זוכה להם..."

וממשיך הרמב"ם: "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו, והבינו מדעו, להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלקים, ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קודש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים וללויים. הרי דוד אומר "ילרוג קימות התא יסוכו יקלח תנמ'ה" (ה, זט מילהת)

